

Csokonai Martoson Dr. Závory Sándor életútja

A Felvidéknek vannak olyan jeles személyiségei és vannak olyan művek, események, akikről, amelyekről az elmúlt több mint 80 évben nem beszélünk.

Közéjük tartozik dr. Závory Sándor is: idén emlékezzünk születésének 165. évfordulójára. Ez jó alkalom az adósságtörlesztésre.

Édesanyja, Oroszi Zsuzsanna (1799 – 1885), édesapja, id. Závory Sándor (1799 – 1875) Kis-és Nagykeszi református iskolájának rektor-tanítója volt. A családnak négy gyermeke született. Az idősebb fiú Závory Elek (1833-1900) Pápán végezte tanulmányait és tagja volt pápai diákok híres dalárdájának. Csodálatos hangját nagy költőnk, Vörösmarty Mihály is megdicsérte, sőt biztatta, hogy menjen Pestre az Operába. Ő azonban akarátat teljesítve a papi hivatást választotta. Madon, Patason, majd 43 éven át Nagykeszin volt református lelkész.

A szülők legkisebb gyermeke, Závory Sándor 1842. július 9-én született Nagykeszin. Elemi iskoláit a szülőfalujában végzi, majd 1852-től ő is a pápai kollégium diákja. Itt találkozik Eötvös Károllyal (1842-1916) a későbbi politikussal, íróval, akivel egész életre szóló barátságot kötnek.

Az 1856-57-es tanévtől már Pozsonyban találjuk a lutheránus gimnázium növendékeként. (Akkoriban a pozsonyi gimnázium jól képzett tanári karral rendelkezett, hiszen a diákjai kö-

zül sokan kerültek értelmiségi pályákra, s lettek: tanárok, orvosok, ügyvédek...)

Egyik legnevesebb osztálytársa, a Trencsénben működő tudós, megyei főorvos, dr. Brancsik Károly (1842-1915) volt.

1861-ben Budapesten az orvosi egyetemre 114-en iratkoztak be, közöttük Závory Sándor is.

Az egyetemi évek alatt önfenntartó, hiszen a szülei már idősek, túl sok segítséget nem várhat tőlük. Tanulmányai költségeit maga fedezi, a fővárosban módosabb családnál gyermekek tanításával foglalkozik.

Orvosi diplomája megszerzése után 1867-től több évig külföldön tartózkodik.

1871-ben tér vissza Budapestre, az egyik ismerősénél lakik az akkori Sándor-utcában, egy ódon bérházban. Innen hamarosan elköltözik, de ez a ház mégis kap némi szerepet az életében, még Jókai Mór is kellemetlen helyzetbe kerül miatta.

1872-ben Korzikára utazik, hogy a sziget éghajlatát tanulmányozza.

1873-tól 1899-ig egy osztrák fürdőhelyen, Gleichenbergben praktizál: mint fürdőorvos. Munkája révén kétlaki: nyáron Gleichenbergben tartózkodik, az év többi részében a család lakhelyén, Hajdúszoboszlón gyakorolja orvosi hivatását.

Első állomáshelyén, Hajdúszoboszlón, megházasodik, felesége Szívós Aranka.

Gyermekei is Szoboszlón születtek. A család innen Kecskemétre költözik, majd végül Budapestre.

Gleichenbergben jeles írónkat, Mikszáth Kálmánt is kezelte 1890 és 1899 között. Ismerettségük nem korlátozódott az orvos- beteg szűk kapcsolatára, hanem barátsággá vált.

A fürdőorvosi állás eléggé jó anyagi hátteret biztosít a családnak. Ezért megteheti, hogy a fürdőidény után nem kell mindig a gyógyítással foglalkoznia. Művelődhet, világot láthat, kialakít magának egy szabadabb életstílust.

Így elkísérhette Gróf Zichy Géza (1849-1924), zongoraművészt (aki 1866-ban Pozsonyban is tanult Mayerberger Károlynál) 1890-ben oroszországi hangversenykörútjára. Természetesen a művész Péterváron is fellép, ahol meghallgathatják a híres Izsák templom harangjait. De Závory feljegyzi, hogy a pápai Öregharangnál nincs szebb harangszó a világon.

Závory 1899-ben fejezi be az orvosi praxisát.

Ekkor már a fővárosban élnek, millenniumkor meglátogatja Görgey Artúr tábornokot, akinek nagy tisztelője. Elmesélte neki azt a rettenetes „tűzijátékot” amit 1849. április 24-én Nagykeszről is látni lehetett, mikor Querlond és katonái kilőtték Kolozsánra felől, a szemközti Gönyünél a Dunán veszteglő, osztrák löszert szállító hajót.

A kolozsánai polgármesterasszonytól, Szalay Rozáliától tudjuk, hogy a robbantás nyomán Gonyú község majdnem teljesen leégett.

Dr. Závory Sándor 1921-ben hunyt el Budapesten.

Závory Sándor jó emlékezőtehetséggel, beszédképességgel megáldott ember volt. Szeretett mesélni és kiváló előadó is volt, nem véletlenül kapta Mikszáth Kálmán Albert fiától a – mesecsászár címet. Sőt, maga az író is felhasznál néhányat történetei és alakjai közül.

Így hát nem csoda, ha Závory is foglalkozni kezd az írással. Témáit a múlt élményei, emlékei adják, az anekdotikus, csevegő, humoros hangvétel jellemző rájuk. Írásai sok információt hordoznak, tartalmazznak esztétikai értékeket és ki-kierződik belőlük az élőbeszéd varázsa. Szépirónak nem nevezhetjük őt, de nagyszerű tollforgatónak igen.

1872-ben, mikor Korzikán tartózkodott, jelent meg az első verse arról az ódon bérházzal, ahol rövid ideig lakott. Az ő tudta nélkül, barátai küldték be Jókai Mór élc-lapjába, az Üstökösbe. A lakók magukra ismerve reklamáltak Jókainál, akinek elnézést kellett kérnie a nyilvánosság előtt. Ezáltal még többen érdeklődtek a lap iránt, és

az Üstökös 3. számából 600 példányt kellett utána nyomtatni.

De az igazi nyertes a doktor volt, a tréfas vers 64 új pácienszt szerzett neki Gleichenbergben.

Nemcsak a fővárosi lapokba írt (Vasárnapi Újság, Képes Világ), de a szülőföldről sem feledkezik meg. Jelentek meg írásai a Komáromi Lapokban is.

Saját költségén, saját terjesztésben két könyvet adott ki. 1904-ben az Emlékezzünk régiekről címmel, ez Gyomán jelent meg. A másik könyv, az Emlékeim, 1914-ben itt, a Felvidéken, Galántán, Neufeld Samu nyomdájában készült.

1912-ben írta a Komáromi Lapok számára a Csokonai Martoson c. történetet.

Abból az alkalomból, mikor a költő 1802-ben Komáromban tartózkodott és meglátogatta (anyai nagyapját), meg sárospataki diáktársát Martoson.

Idézzünk fel egy részletet az immáron 205 éves eseményből, Závory Sándor előadásában:

Hej te kis falu, ott a Nyitra partján! Nem tudod, nem emlékezel már, mily szerencse ért, minő üstökös csillag látogatott el hozzád ezelőtt 110 évvel. Vajon áll-e még a ház, a rektori lak, melyben vendégül fogadta öregapám a halhatatlan poétát, Csokonai Vitéz Mihályt? Nincs már élő ember kivülem, az egykori szíves vendéglátó rektor 70 éves unokáján kívül, aki erről tudna. Az irodalomtörténet se tud. Mégis ne vesszen el emléke annak a néhány napnak, melyet Csokonai ott töltött s amelyet családunk szóhagyományként őrzött meg és amelynek utolsó őrzője már csak magam vagyok.

Én még láttam azt az öreg házat 1853-ban s találtam élő embert, - az öreg Jóba Józsefet - aki öregapámat, Oroszi Nagy Mihályt jól ismerte.

Ennek a jó öregnek az apja hozta ki Komáromból Martosra a nagy költőt, kinek megjelenése határtalan örömmel töltötte be a szerény, alacsony, mestergerendás tanítói lakot.

Öregapám pataki diák korában ismerkedett meg és kötött sárg tartó barátságot Csokonaival, ennek folyománya volt a martosi látogatás.

Öregapám - az egykori martosi rektor- igen eszes, élces és jó társalgó volt. Mikor a gyallai urak felismerték e tulajdonságait, nem volt többé multság és különféle ürügy alatt rendezett trakták, amelyekre Oroszi Nagy Mihályt a közeli

Martosról át ne hozatták volna. Boldog világa volt akkor a földesuraknak. Adót nem fizettek, a jobbágy ingyen dolgozott, egyéb feladatuk nem volt, mint a beadott termést elkölteni. És ha lehet: vidáman elkölteni. Salamon király bölcsessége nélkül is tudták, hogy „a vidám elme jó orvosságot csinál, a szomorú lélek pedig megszárasztja a csontokat”. Azért az olyan embert, aminő öregapám volt, nagyon megbecsülték.

Hintó állt meg a martosi rektorlak előtt. Konkoly Miklós öregapjának a hintaja volt. Az urasági huszár leszáll, bemegy s átadja az üzenetet:

-Tisztelteti rektoruramat a tekintetes úr, kéreti, tessék átjönni hozzá ebédre. Itt várja a hintó.

-Mondd meg fiam az uradnak: köszönöm a szívességét, most nem mehetek, mert nekem is vendégem van: ehen ez az úr!

Az inas elment, de egy idő múltán újra jött:

-Tisztelteti a rektor uramat tekintetes úr, hogy hozza el a vendégét is.

Mit tehetett öregapám? Kérdé Csokonait:

-Elmenjünk, Miska?

-Hogyne mennénk! Szíves örömet ment, kivált mikor megtudta, minő társaság vár rájuk, a Konkolyak, Petrovics, Lénárt és az Ordódyak Bagotáról.

